

**ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ РЕПЕРТОАР В УЧЕБНОТО
СЪДЪРЖАНИЕ ПО МУЗИКА И ПРОФЕСИОНАЛНАТА
ПОДГОТОВКА НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ
„ПЕДАГОГИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА”**

доц. д-р Цветанка Костадинова Коловска

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив

**THE ARTISTIC REPERTOIRE IN EDUCATIONAL CONTENT OF
THE MUSIC AND PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS
"PEDAGOGY TRAINING IN MUSIC"**

Assoc. Prof. Tsvetanka Kostadinova Kolovska, PhD.

Academy of Music, Dance and Fine Arts – Plovdiv

***Анотация:** Пред съвременния учител по музика стои нелеката задача да обучава и възпитава подрастващите в динамично време, което изисква от него стабилна теоретико-практическа музикална подготовка. Доброто познаване и работа с високохудожествените образци на музикалното изкуство, предложени в учебното съдържание по музика, е предпоставка за формиране на естетически вкус у младите хора, на потребители с отношение към музикалното изкуство.*

***Ключови думи:** художествен репертоар, преподавателска практика, музикално образование*

***Abstract:** Before the contemporary music teacher stands a difficult task to train and educate young people in dynamic times, which requires him steady theoretical and practical musical training. Good knowledge and work with highly artistic samples of music offered in the curriculum is a precondition for the formation of aesthetic taste in young people and people with regard to the art of music.*

***Key words:** artistic repertoire, teaching practice, music education*

Идеята да възпитаваме културни хора с отношение към музиката и изкуството като цяло и днес е в основата на музикалнообразователния модел. Необходимостта да се развива критически усет към музикалните явления и способност за естетическа оценка не е привилегия единствено на хората, професионално занимаващи се с музика. Актуалността и значимостта на тази идея важи още повече за младия културен слушател и любител на музиката, който до голяма степен се формира като такъв в условията на училищното образование.

Проблемът за функционирането на музиката и интерпретацията му в различните аспекти днес е сред основните в музикално-образователното пространство, отчитайки огромното влияние на заобикалящата звукова среда върху подрастващите и отговорността за проектиране на културния модел на поколението на двадесет и първи век. В културен аспект това означава да се създадат най-благоприятни условия на подрастващите да усвоят материалните и духовни постижения на човечеството, създавани в про-

дължение на векове. Следствие от това от младите хора се очаква както да обогатят своите познания за живота, да разширят своя миросглед, така и духовно да се обогатят като личности.

Музиката отдавна е утвърдила своето място и значение в образователната система. Фундаментът на съдържанието на учебния процес по музика е художествено-естетически, което проличава и в еволюцията на предмета „музика“. Превръща се във фактор, който играе активна роля в процеса на художествено образование, на личностно и културно самоутвърждаване на младите хора. Всичко това не остава само в рамките на музиката и обучението, свързано с нея. Основна и най-висша цел е да намери активно отражение и в другите области на живота. „Именно това е и дълбокият смисъл на художественото възпитание в общообразователното училище – да формира активно естетическо отношение и позиция, прерастващи в нравствено поведение“ (П. Минчева, „Музикалното възпитание в общообразователното училище“, 2000 г., с.4).

В общообразователното училище музикалното възпитание и образование са ориентирани към прагматични цели и задачи, а именно – художествено и естетическо възпитание, постигнато чрез средствата на музиката. Това предопределя гъвкави начини за контактуване на подрастващите с музиката, което е свързано с важен проблем – подборът на художествен репертоар и неговото подходящо представяне от страна на музикалния педагог. Сега действащите учебни програми по музика в общообразователното училище, разработени от МОН, отделят заслужено внимание и място на изискванията за художествен репертоар, чрез който основно се реализира съдържанието на учебно-музикалния процес.

Обект на тази разработка са проблемите, отнасящи се до работата на студентите – бъдещи педагози по музика с художествения репертоар в учебното съдържание по музика. В процеса на тяхната професионална подготовка доброто познаване, овладяване и подходящо представяне на художествен репертоар пред съответната детска и ученическа аудитория е гаранция както за осъществяване целите и конкретните задачи на обучението по музика, така и за ефективността на бъдещата им реализация като музикални педагози.

Изходен момент в разбирането за значимостта на разглеждания проблем е присъствието на художествен репертоар в процеса на музикално възпитание във всеки от етапите на обучението по музика. Интегралната същност на понятието „художествен репертоар в учебното съдържание по музика“ може да се търси в няколко аспекта: 1. като изходна точка и съдържание за реализиране на основните музикални дейности – *изпълнение на музика, възприемане на музика и музикално творчество*, 2. като еталон за изработване на музикален вкус и критерии спрямо всички музикални явления на заобикалящата ни действителност, 3. като стимул за лични творчески музикални постижения на обучаваните, 4. като приобщаване към музикалната съкровищница в национален и световен мащаб. Взаимовръзката и взаимодействието между всички аспекти е едно от важните условия за успешното реализиране на учебната програма по музика, осигурявайки постигане на основната цел на музикално-възпитателния процес.

Художественият репертоар в учебното съдържание по музика обхваща песни за изпълнение (задължителни и допълнителни); музикални творби (или фрагменти от тях) за слушане и анализ; творби – музикални и поетични, свързани с художествено-творчески дейности, като следва да се отбележи, че изискването за художественост е в основата на целия съвременен музикално-възпитателен процес.

Като цяло художественият репертоар за изпълнение и слушане е съобразен с принципите за художествена стойност, достъпност, представителност и типичност по отношение на стилове, направления, фолклорни области и др. Всичко това на теоре-

тична основа предопределя неговата резултатност, осигурявайки възможности за развитие на музикалността и културата на учениците в процеса музикалното им обучение.

Това обаче е само един от аспектите на проблема, равнопоставен по значимост с практическия, като важно място тук заема и самостоятелно подбрани от студента репертоар с неговата художествено-образна същност. Тези два аспекта в настоящето изложение са представени от гледна точка на професионалната подготовка на студентите по музика, като са потърсени причините за затрудненията и несправията, наблюдавани в педагогическата им практика в клас, както и възможните решения за преодоляването им.

Работата с художествения репертоар в часовете по музика в общообразователното училище изисква стабилна многоаспектна музикалнотеоретична и практическа подготовка от страна на студентите. Отчитайки спецификата на музикално-възпитателния процес, който те реализират по време на педагогическата си практика, от тях се очакват достатъчно основни знания, за да реагират на непрекъснато променящите се условия в училищното обучение по музика, да вникнат в съвременната музикалнопедагогическа и психологическа проблематика, като проявяват творчество в работата си. В тази насока изключително важен е синхронът между знанието и моженето, който професионалната подготовка на студентите по музика цели да се постигне.

Песните са най-подходящият художествен материал за изпълнение, същевременно и основен за наблюдения и анализ във връзка с учебните задачи. Важен момент е изискването да се използват всички поводи и възможности за наблюдаване и анализиране на елементите на художествената изразност в репертоарните песни. В процеса на професионалната подготовка пред стажанта по музика се очертават няколко основни проблематични сфери. Едната е художественият репертоар, предложен в учебниците, чрез който основно се реализира учебният процес по музика. До голяма степен неговата задължителност е предопределена и в този смисъл пред студента е необходимостта от неговото безупречно овладяване и съответното методически и педагогически оправдано представяне пред децата. Отчитайки основополагащото значение на певческата дейност, авторите на учебници предлагат изключително многообразие на песни.

Освен задължителните, учителят по музика подбира и други, допълнителни песни във връзка с празници, актуални събития през годината, желанията на децата, като по този начин обогатява художествения репертоара с нови детски и училищни песни. Така в процеса на професионалната си подготовка студентът по музика овладява един богат художествен репертоар от задължителни и допълнителни песни в различни стилове и жанрове, при това в много от случаите с респектиращ клавирен съпровод – елемент на художественото изпълнение на всяка песен.

Тук затрудненията на студентите-педагози обхващат в повечето случаи няколко от компонентите – разпяване, изграждане на подходяща творческа атмосфера за увличане на децата, впечатляващо първо изпълнение на песента със съпровод (наизуст, с целия текст, с всички елементи на художествената изразност, емоционално), поетапното ѝ изучаване, убедително художествено изпълнение. Така например, проучвайки и анализирайки проблема сред учениците, внимание следва да се отдели на факта, че в много случаи те възприемат разпяването като скучно, неангажиращо, едва ли не не нужно. Сред възможните причини – неподходящи модели за разпяване, планирани от студентите, недостатъчна упражненост от тяхна страна, необмислено провеждане с негативни последиствия като отсъствие на внимание, интерес и ангажираност на обучаваните, важно място заема и личният пример, отношението на самия студент – музикален педагог към дейността. Ето защо в професионалната си подготовка студентът се насочва към внимателното обмисляне на художествения репертоар за разпяване – раз-

нообразен, интересен, съгласуван с основните задачи за конкретния урок и не на последно място – съобразен с възрастовите, музикалните и вокалните възможности на самите ученици.

Следващата стъпка е създаване на подходяща творческа атмосфера за работа, която въздейства върху любознателността и активността на учениците, развива интереса и тяхната инициативност. Творческата атмосфера се определя и от наличието на различно преплетени ситуации, моделирани от стажанта – музикант, които дават по-богати възможности за общуване между учител-ученици и между самите ученици.

Примерен методически подход на разпяване може да се проследи при урок в пети клас на тема „Песни за Родината“. Това е един от уроците за преговор на ученого предишната учебна година по музика. Студентът е планирал да се преговорят познати, учени вече песни, посветени на темата за Родината, като се коментират: композиторите, поетите, характерни особености – жанрови, стилкови и др., историческия момент, когато са създадени съответните песни. За въвеждане в атмосферата на урока и създаване на подходяща емоционална „настройка“ обучаващият се студент е подготвил запис на „Химн на Република България“. Преди обаче той да прозвучи на учениците е предложено да помислят: „На кого“ или „на какво“ е посветена музикалната творба, която ще прозвучи?“. Идеята е задачата да бъде несложна за решаване, като по този начин се „отключи“ желанието на учениците за изява. А отгук да се потърсят възможности за повече и по-активни взаимодействия във визираната дейност. Отговорите на учениците естествено се ориентират към Родината и следващият въпрос ги провокира: „Кои други песни за Родината знаете – учили сте ги в пети клас, слушали сте ги по радио, телевизия или на концерт на живо?“. В създалата се ситуация особено ценна се оказва възможността учениците да затвърдят стари знания, да компенсират пропуски, но и да научат нещо ново.

Така в процеса на съвместната дейност, в създалата се подходяща ситуация за общуване, всеки обучаван има възможност да се включи персонално със своя опит и натрупани впечатления, като същевременно се обогати с нова информация или компенсира пропуски в знанията си. С помощта на студента учениците се разпяват с откъс от песента „Горда Стара планина“ от Цв. Радославов. Самото разпяване се осъществява според установените в музикалната практика изисквания.

Създаването на подходяща атмосфера за работа, която провокира вниманието на учениците, като ангажира персонално тяхното присъствие и същевременно дава по-богати възможности за реализиране на общуване са сред важните задачи в процеса на реализиране на разпяването. С комплексна цел се прилагат нови подходи – наред с полезните функции, които изпълнява, разпяването да бъде забавно, поднесено по吸引ивен начин, ангажиращо, като етап от художественото пресъздаване на песента.

С такава цел се използват съчинени от учениците кратки мелодически импровизации. Идеята е във възможността обучаваните да общуват, пеейки. Отправна точка са интересите на съвременните подрастващи – какво могат, какво ги интересува, какво обичат, какво представляват самите те. В този аспект ролята на студента-педагог е съществена – да осигури най-подходящи психолого-педагогически условия всеки обучаван, пеейки, да представи себе си или свой съученик – с кратка закачка, шега, гатанка. Методически се подхожда по следния начин:

Студентът приканва всеки ученик да помисли как би представил себе си с кратка мелодическа импровизация. Текстът да бъде хумористичен. Изслушват се всички предложения и се анализират съвместно. Студентът ги нотира и с най-сполучливото се осъществява разпяването.

Подобен е подходът, когато учениците се разпяват с мелодическа импровизация, съчинена от техен съученик, но адресирана от „композитора“ до някого от класа като пожелание, закачлива характеристика, гатанка.

В този аспект разпяването се явява важна и неделима част от певческата дейност – основна за урока по музика.

Другото проблемно равнище илюстрира избора на художествен репертоар по виждане на студента по музика. Такава възможност се предоставя непрекъснато при реализиране на част от темите по музика във всички класове. Изборът може да обхване музикални творби за слушане, песни за изпълнение или възприемане, които вече са познати на учениците от задължителния учебен репертоар от други теми. Така изборът на стажанта се свежда до конкретно музикално произведение – песен или друг тип музикална творба от учебното съдържание на съответен клас, които той би следвало вече добре познава и владее. В този план възможните проблеми за стажантите се свеждат до избора на конкретния материал, подходящо подбран от гледна точка на целта на самия урок.

Съществуват обаче и теми в учебното съдържание, чийто художествен репертоар изцяло или отчасти е ангажимент на студента. Изборът на нова песен за разучаване, музикален материал за възприемане и творчески дейности е голяма отговорност пред обучаващия се магистър.

Един от проблемите, с които се срещат студентите-музикални педагози в своята професионална практика е актуалността на репертоара. В някои от темите по музика особено в седми и осми клас на прогимназиалния етап и девети клас на гимназиалния етап на обучение предложеният в учебниците по музика художествен репертоар за изпълнение е твърде оскъден и скучен за учениците и поради това остава чужд за тези, за които е предназначен. Актуалността и привлекателното му поднасяне от страна на

студента-музикален педагог следва да са насочени към променените естетически и емоционални потребности на учениците (особено в юношеска възраст, при наблюдаващата се акселерация в съвременните условия на живот).

В тази връзка интерес предизвикват разсъжденията на Р. Шадури за „двете зони на педагогическо въздействие“ (Р. Шадури, „Две зони педагогического воздействия“ в „Некоторые вопросы педагогики“, 1969г.). Според автора едната зона е образователната система, в която се осъществява организиран и целенасочен процес на възпитание и обучение. Според Р. Шадури децата и младежите са подложени на интензивно педагогическо въздействие само през една част от времето на денонощието и годината, но дори и тогава пак действат механизми и фактори, които са извън сферата на педагогиката и възпитанието. Освен това, в самата зона на интензивно педагогическо въздействие, педагогическите фактори не въздействат изолирано от непдагогическите фактори.

Втората зона обхваща процесите на формирането на личността *до, след и извън* обучението. В случая е много важно да се отбележи, че днес поп музиката е непрекъснат спътник на мас медиите, а те са в състояние да направят популярна и не толкова стойностна музикална култура. Популярната музика в цялото ѝ многообразие се консумира най-активно от младите хора. Но това още не означава, че мас медиите са самата масова култура. С помощта на едни и същи средства може да се предава всякакъв тип култура – и безсъдържателна, и високо стойностна, което определя и отговорното отношение на бъдещия музикален педагог при избора на съвременна музика особено от жанра на популярната музика.

Би могло да се допусне, че поради по-голямата близост във възрастово отношение с големите ученици, студентите по музика не биха се затруднили при избора на подходящи песни от извънучилищния репертоар. Проблемът обаче възниква на следващия етап, когато песента, добре позната на учениците, защото е хит, изпълняван от „звезда“, трябва да се представи пред тях. Пропуските са налице – методически подходи, утвърдени в практиката, се елиминират по различни причини. Студентът много често смята, че е излишно да представя песента и да аргументира избора си пред ученическата аудитория, да насочи вниманието ѝ към стойностното в музиката, посланието на текста, да се дискутира кое прави песента толкова популярна и привлекателна за хората. Отделен проблем е клавирият съпровод, който в 90% от случаите студентът не изпълнява на живо, а се използва синбек или кариоке. Пропуските в случая имат негативно отражение както за самия стажант по музика, така и за младите хора, които обучава. Предадената от студента музикална информация в даден период от време има огромно значение за опознаването на действителността от подрастващите. Тяхната концепция за заобикалящите ги музикални явления в конкретен момент оказва влияние върху това как те опознават, използват и отговарят на такава информация. Това разбира се не означава, че музикалната култура е опростен процес на комуникация на едно поколение със следващото, при непроменено гледище за заобикалящите ги свят. Разширявайки границите на своите музикални, а и общи познания, подрастващите във все по-голяма степен опознава музикалните ценности на миналото, настоящето и бъдещето. Огромна роля в този процес играе и студентът – бъдещ педагог по музика със своята ерудиция, подготовка и желание за успешна реализация на музикално-възпитателен процес. Затрудненията, които се наблюдават в педагогическата практика в това отношение, заслужават сериозна подкрепа – студентът се насърчава към добре обмислен избор на песен; предварителен верен художествен анализ; набавяне на достоверна, интересна информация за песента – повод за възникване, автори – композитор, поет, аранжмент; първи изпълнител, кавър версии; с особено внимание студен-

тът се насочва към подготовка на дискусиите с учениците за посланието на песента, обект на изучаване.

Другият важен компонент на художествения репертоар са произведенията за възприемане в урока по музика, чиито функции се свеждат до формиране и разширяване на музикалната култура на учениците, разнообразяване на техния музикалнослухов опит, формиране на умения за проследяване на музикалното развитие в по-разгърнати творби. Тук важна роля имат не само придобитите теоретични знания за музикалното изкуство, но и способността за разпознаване на ценните образци на световната музикална съкровищница, в някои случаи дори само от отделни ключови музикални фрагменти. При дейността възприемане на музика учениците се обогатяват със знания, умения и отношение към музиката, обект на възприемане и анализ, за което водеща заслуга има студентът – бъдещ музикален педагог. От учениците от всеки клас се очаква да могат да разпознават, да определят наименованието и автора на няколко прослушани музикални произведения.

За да се предизвика активно възприемане на музиката в клас, важен момент е създаването на обстановка за съсредоточено и внимателно изслушване. Студентът дава кратки сведения за автора на произведението, анализира се в духа на поставената преди прослушването задача, повторно и многократно се прослушва в часа и в следващите часове, произведенията се разпознават в различни и интересни за учащите форми.

Уроците по музика са непрекъсната верига от музикални дейности, където обучаваните всъщност установяват контакта с музиката. В професионалната подготовка студентите по музика се убеждават в изключителната важност от доброто владение на учебния материал, чиято основа е художественият репертоар и доброто владение на вниманието на учениците. То се печели с професионализъм (без максимализъм) и работа върху интересен по съдържание художествен репертоар.

Литература:

1. Национална програма за модернизация на българското образование /2005-2010г./
2. Учебни програми по музика *първи – осми клас*, общообразователна подготовка. Проект „Подобряване качеството на общото образование”. София, 2012/2013г.

За контакти:

доц. д-р Цветанка Костадинова Коловска, АМТИИ – Пловдив
GSM 0889349557; e-mail: kolovska@dbv.bg